

DESTABILIZING FLOWS OF MILK

MICHELL ZETHSON

Keywords

Critical animal studies, posthumanism, rhizome, corporeality, carnism, milk

Summary

This essay focuses on processes wherein human bodyfluids are materialized as foody and potentially edible. Influenced by Gilles Deleuze and Félix Guattari, I follow a milky rhizome (2015). This brings me to, among other things, breastmilk rings in China, breastmilk ice cream and to cows whose genes have been manipulated to produce breast milk. Scholars within critical animal studies pinpoint that animals are made absent when their bodies are transformed into edible matter. Carol J. Adams terms this the structure of the absent referent (2004, 2013). In this article however, I show that, in a similar way, the foodiness of human bodies is continuously made absent. Situations when humans appear as foody tend to generate feelings of disgust and repulsion. At the same time, I also argue that processes such as these can be interpreted in widely different ways depending on the (body and) context, and that the milky flows are considered most threatening when they are connected with – or emanate from – the bodies of Others.

Med utgångspunkt i kritiska djurstudier och posthumanism undersöker författaren hur bröstmjolk kan göra den mänskliga kroppens potentiella ätbarhet uppenbar. När förstås intagandet av (bröst/spen)mjolk som okontroversiellt och när hotar det att rasera dikotomin djur/människa?

DESTABILISERANDE MJÖLKFLÖDEN

MICHELL ZETHSON

Den här texten handlar om maten i människan. Om vi undantar amning av små barn, döljs vanligen människodjurens potentiella ätbarhet. Glipor uppstår emellertid i detta döljande – och det är vid dessa glipor jag uppehåller mig i artikeln. Mer specifikt spårar jag skeenden där människomjolk framträder som potentiellt ät- och drickbar. Jag undersöker hur dylik ät- och drickbarhet produceras; när processerna löper friktionsfritt och när de tvärtom börjar hacka, för att rentav bryta samman.

Posthumana kroppar

Innan jag börjar vill jag be er att läsa texten med mina ögon, det vill säga genom en lins som färgats av mina två forskningsmässiga hemvister: *kritiska djurstudier* och *posthumanism*. Det här innebär att jag sällar mig till de forskare som vill rucka på djur/människa-dikotomin och som påminner om det reducerande som otvivelaktigt sker när alla ickemänskliga varelser klumpas samman till en och samma kategori benämnd *djur* (Wolfe 2003; Birke, Bryld och Lykke 2004; Derrida 2008; Birke 2009; McCance 2013). Min posthumanistiska åkomma säger mig att vi inte behöver fler förenklade kategoriseringar. Jag menar att världen bör förstås *rhizomatiskt* snarare än linjärt, att den bör förstås som ett blivande, ett föränderligt flöde av liv, materia och ord (Barad 2007; Deleuze och Guattari 2015: 17–49). Dylika flöden inbegriper också kroppsmateria, och mjölk är ett tydligt exempel på hur kroppar formas, omformas och blir till tillsammans med världen. I likhet med andra kroppsvätskor menar jag att mjölk *är* kropp – oavsett om mjölken befinner sig inuti en kropp, en nappflaska eller en

tetra. Vi är med andra ord våra kroppsvätskor, men dessa kan också frigöras. Sippra ut ur oss. Ibland inkorporeras de rentav i (och blir) andra kroppar. Det här innebär inte att de någonsin upphör att vara kropp.

Mina teoretiska perspektiv har alltså betydelse för hur jag betraktar kropps- och artgränser; de har också betydelse för hur texten vecklar ut sig. Artikeln befolkas till exempel inte av avgränsade djur- eller människokroppar, utan av människogjorda kroppar, djurblivanden etcetera. Genom att bruka språket på ett gränsupplösande och normproblematiserande sätt placerar jag mig i en lång räckvid av forskare och aktivister som arbetat för förändring inom olika områden. Också här vill jag knyta an till mitt användande av rhizombegreppet. Som antytts betecknar begreppet en specifik teoretisk böjelse. Men begreppet betecknar också en *metod* som låter forskningen bli till som en vittförgrenad ingefärsplanta, snarare än som en pålrot: rotad, upprätt, transcenderande, kronologisk och lätt att knäcka (Deleuze och Guattari 2015: 22ff, 26f, 360). De rhizomatiska anslutningar jag följer befinner sig i cyberrymden, där jag bedrivit ett internetbaserat fältarbete (Hyltén-Cavallius 2011: 205ff). Fältarbetet har genererat ett material som består av artiklar, filmklipp, hemsidor, bilder och bloggar. Jag vill betona att den här typen av material inte befinner sig *ovanför* eller *utanför* livet. En sådan förkärlek för *transcendens* är enligt Deleuze ett av det västerländska tänkandets största misstag: ”Vi tänker oss att vi å ena sidan har livet, å andra sidan ett tänkande som bedömer eller skildrar livet. Transcendens är just det som vi föreställer oss ligger utanför.” (Colebrook 2010: xxi) Liknande tankegångar återfinns i diskussionerna om *representationalism*. Karen Barad konstaterar att

representationalism is a practice of bracketing out the significance of practices; that is, representationalism marks a failure to take account of the practices through which representations are produced. Images or representations are not snapshots or depictions of what awaits us but rather condensations or traces of multiple practices of engagement. (Barad 2007: 53)

Hotfulla mjölkflöden

Jag ska nu ta oss österut, mot Kina. Som så ofta är det nämligen hit pilarna riktas när människodjuren befinner sig äta och döda på fel sätt. Det kan röra sig om inmundigandet av hund och katt, liksom om djur som sägs dödas på synnerligen plågsamt sätt (Göransson 2017: 163–208). Här och nu ska jag emellertid lämna dessa teman därhän, för att istället följa mjölken. En rad nyhetsartiklar berättar nämligen att välbeställda kineser utvecklat en förkärlek för mänsklig mjölk. Det talas nu och då om komfortmat, mat som bibringar en känsla av

trygghet, tröst och igenkänning: köttbullar, hamburgare, pasta med köttfärs-sås, milkshake, varm mjölk med honung. I exemplet med människomjolk dras resonemanget till sin spets såtillvida att högrepresterande, kinesiska män sägs ta till mänsklig mjölk, och ofta även bröstet, för att skapa tröst, trygghet och hälsa.

Some are even hiring wet nurses for daily supplies, according to the manager of a supply company quoted in the Southern Metropolis Daily. It's said to be popular among those with high incomes in Shenzhen, Guangdong Province, whose high-pressure jobs leave them in poor health. According to the Hong Kong-based South China Morning Post, live-in wet nurses can earn the equivalent of £1,700 per month either by breastfeeding adults directly or using a pump. ("China: Wealthy 'drink human breast milk'" 2013)

Journaliströsterna är upprörda: vuxna män ska inte begära mänsklig mjölk eller ta barnens mat. En skribent i *Beijing Morning Post*, Cai Hui, oroas av en situation där välbeställda i Kina "are busy picking beautiful women and drinking human milk!" ("China: Wealthy 'drink human breast milk'" 2013) och historikern Tim Stanley skriver för *The Telegraph Opinion* att det hela är vämjeligt: "Everything about this scenario should appal the reader, from the very idea of an adult suckling from another adult to the possibility that someone should be so desperate for money that they have to sell their services in this manner. It's every bit as wrong as prostitution." (Stanley 2013) Anslutningen mellan mänskliga munnar och mjölk laddas med olika betydelser beroende dels på vem mjölken kommer ifrån, dels på hur den förtärs. Legitima mjölkflöden sträcker sig från kogjorda kroppar via mjölkkningsmaskiner, pastöriseringsmaskiner och mjölkklittrar till dricksglas och mänskliga munnar. Flöden av människomjolk görs däremot illegitima, det vill säga om flödena för samman flera vuxengjorda människodjur.

Stanleys utsagor talar sitt tydliga språk, skeenden där vuxna människor inkorporerar människomjolk beskrivs som äcklande och frånstötande. Samtidigt blir mänskliga djur i hög grad till genom att inkorporera ätbara andra i form av kött och mjölk. Dessa upprepade ätandehandlingar betraktas inte som äcklande. Snarare bidrar de till att arthierarkier skapas och reproduceras. Det handlar om skeenden där vissa kroppar görs ätbara – alltmedan andra kroppar materialiseras som överordnade i den så kallade näringskedjan. Här kan vi ha i åtanke att de djur som transformeras till mat konstrueras antingen som vilda eller ägda, och som ägda görs djuren möjliga att kommodifiera, exploatera, döda, sälja och äta. Människodjur föreställs däremot vanligen vara fria. De görs bland annat fria genom att de kontinuerligt separeras från ofria, kommodifierbara, dödbara och ätbara andra (Göransson 2017: 191). När mänsklig mjölk dricks av andra vuxna

människor vänds emellertid denna ordning på ända. Gränsen mellan vem som äter (ätande subjekt) och vem som blir äten (ätbart objekt) fördunklas. Den ätna utgörs med ens av ett mänskligt subjekt som frivilligt säljer sina kroppsvätskor till högstbjudande. Följden blir att det mänskligas gränser hotas, varpå känslor som äckel och avsky aktualiseras.

Här ska jag vidga diskussionen något och knyta an till frågan om *karnism*, eller normer för köttätande (Joy 2010). Att jag använder begreppet karnism snarare än det svenskklingande *köttism*, som myntats av Lisa Gålmark, beror på flera saker. Trots att Gålmarks *Skönheter och odjur* (2005) fungerar som en bra ingång till frågor som rör exploaterandet av djur, saknar boken en stringent och utvecklad beskrivning av såväl begreppet köttism som det teoretiska maskineri i vilket det ingår. Det här är en orsak till att jag snarare använder begreppet karnism; en än viktigare anledning är dock att karnism-begreppet redan är inneboende i Jacques Derridas mer elaborerade och väldefinierade tankebygge om *karnofallogocentrism*. Med detta begrepp pekar Derrida dessutom på hur kön- och artbaserade förtryck vävs samman och produceras simultant, inte minst genom språket (Derrida 1991: 113, Derrida 2008). De normer för köttätande jag skriver om produceras och upprätthålls bland annat genom att köttets djurighet (och mjölkens spenighet) döljs. Carol J. Adams menar i denna anda att djuret görs till köttets *saknade referens* (2004: 23, 2013: 66f). Men, och här kommer min poäng, om *djuret (enligt rådande normer för köttätande) bör vara en frånvarande referens i köttet, ter det sig som om födan på motsvarande sätt (i enlighet med rådande arthierarkier) bör vara en frånvarande referens i människan*. När sådana normer destabiliseras uppstår en form av åksjuka, ett fysiskt påtagligt illamående som får kroppar att rygga tillbaka från det äcklande objektet. Objektet ifråga bör emellertid inte förstås som äcklande i sig. Snarare blir det äcklande eller – om vi går i samspråk med Julia Kristeva – *abjekt* till följd av att det inbegrips i skeenden där (de mänskliga) subjektens gränser destabiliseras eller riskerar att lösas upp (L'orange Furst 1997: 41; se även Ahmed 2004: 83ff).

Den typ av affektering jag talar om kan uppstå i ögonblick när köttet eller mjölken framträder som djurig, en djurighet som riskerar att läcka in i de ätande människokropparna. Under min postdok-forskning översvämmades jag av berättelser om sådana skeenden: någon berättade om den hela fågeln med klor, som anlant tillsammans med finrestaurangstallriken; en annan om ögonblicket då hen efter ett helt liv som köttätare råkade tugga på en krasande köttbit, som till följd av detta (o)ljud omformades från mat till muskel, och därmed till en djurs kroppsdels; ytterligare andra berättade om hur de äcklas av skinnande varm mjölk (se även L'orange Furst 1997: 41f). Jag möter också J. Karlsson som från *Expressens* tidningssidor berättar om hur hen intet ont anande köpt ett

paket ”Stinas kyckling” där en del av ”gumpen” varit kvar. Det hela beskrivs som ”det äckligaste jag varit med om” (Sköld 2013). När människodjur köper ett ”kycklingpaket” köper de inte en dödad kyckling. De köper mat. När det matgjorda objektet ansluts till en gump transformeras dock matobjektet till ett djurs kropp; gumpen citerar den hela kycklingen så till den grad att djuret gör återinträde i köttet. Stinas kyckling transformeras härmed till en kvarleva från ett dödat djur. Närheten till den djurgjorda maten genererar äckel och därmed ett fysiskt tillbakaryggande: ett förkroppsligat nej till inkorporering. I fallet med människomjolk är situationen snarlik men inverterad: här aktualiseras snarare äcklet till följd av att människokropparna riskerar att framträda som matiga, köttiga och ätbara.

Men görs inte djur (somliga djur, i somliga inramningar) i själva verket ytterst närvarande i animalieindustrins reklam? Frågan är relevant och pekar på att Adams diskussioner om den frånvarande referensen behöver fördjupas (Adams 2004, 2010: 6f, 2013: 74). Glada fritt betande kor har till exempel gjorts till något av mjölkindustrins signum (Linné och Pedersen 2016). Men detta, menar jag, innebär ”inte att djuret görs närvarande i köttet, mjölken, glassen, osten eller äggen (eller i någon av de andra produkter som saluförs med bilder av djur: vin, batterier, sprit, kläder, tigerbalsam etcetera). Det innebär bara att [de koreograferade, retuscherade, stilsiterade] djuren görs närvarande i reklamen” (Göransson 2017: 188). Djurens muskler och mjolk omvandlas nämligen till syvende och sist till ätbara varor. Först då tillåts de överskrida de kroppsgänser som – vilket detta oupphörliga passerande visar – i realiteten är plastiska flödesytter där olika typer av materia blir till tillsammans (Göransson 2017: 188).

Animaliserad ätbarhet

Om jag återvänder till Stanley slår hen fast att konsumtion av mänsklig bröstmjolk är fel – lika fel som prostitution. Det är lika fel att köpa som att tvingas sälja mänsklig bröstmjolk, fastslår skribenten, som betraktar kommodifieringen av människomjolk som en följd av att Kina utvecklats till ett aggressivt kapitalistiskt samhälle:

It's amazing how China has gone from the most oppressively orthodox communist country in the world to the most aggressively and shamelessly capitalist. Consumerism and materialism are certainly not unique to China, but its free market revolution has allowed some ruthless people to exploit others. When you take the profit motive and strip it of old-fashioned concepts like shame or natural law, it becomes rational in the minds of nihilists to treat the human body as yet another product to package, priced up [sic] and put on the market.

If a society is prepared to employ people for a dollar a day, work them near to death and provide little in the way of health and safety regulation, why not exploit their human reproductive systems, too? If China's oligarchs treat their people like cattle, that's exactly where capitalism without morality ends. Don't be surprised if rich Chinese businessmen start wearing clothes taken from the hair of the poor, or jewelry made from fingers. Perhaps an amputated foot as a doorstep? (Stanley 2013)

I texten argumenterar Stanley för att den fria marknaden gett somliga kinesiska medborgare möjlighet att exploatera andra – och andra ska här läsas som andra människor, eftersom den fortlöpande exploateringen av ickemänskliga djur lämnas opproblematiserad i texten. Kina framställs som ett otyglat kapitalistiskt samhälle utan vare sig skamkänslor, moral eller hänsyn till naturlagar, ett samhälle där det blir fullständigt logiskt ”to treat the human body as yet another product to packaged, priced up [sic] and put on the market” (Stanley 2013).

Välbärgade kineser sägs i Stanleys text behandla andra landsfränder som djur. En sådan tolkning ligger nära till hands då den kuggar in i rådande arthierarkier. För att uttrycka det annorlunda begripliggör Stanley rådande situation genom att bygga argumenten kring ett arthierarkiskt ramverk, där personerna ifråga inte kan vara både människor och mat: för att överhuvudtaget kunna göras ätbara måste personerna först *animaliseras*. Att djuriskhet kan klibbas fast vid olika typer av kroppar indikerar att kategorier som mänskligt och djuriskt är plastiska (Emel och Wolch 1998: 525). Cary Wolfe förklarar detta med att människor formar kulturella scheman där *animaliserade djur* separeras från *humaniserade djur* och där *humaniserade människor* skiljs från *animaliserade människor* (Wolfe 2003: 101). Kroppar görs enligt dessa scheman mindre dödbara parallellt med att de humaniseras. På samma sätt görs kroppar dödbara och ätbara parallellt med att de animaliseras (Philo och Wilbert 2005: 14; Potts 2010: 15; Adams 2013: 69). Resonemanget kan relateras till artikeln ”The 'Ethics' of Consensual Cannibalism” där Nicole Anderson argumenterar för att frågan om samtycke sätts ur spel när mänskliga subjekt frivilligt låter sig (i hens fall dödas och) ätas (2010). Anderson konstaterar att ”in order for one to exert one's 'individual human rights' one has to be a subject, and in order to be a subject one has to be rational” (Anderson 2010: 67). Beslutet om att göra sig ätbar förstås alltså inte som ett rationellt beslut, och därmed förstås det inte heller som fullt mänskligt. Med utgångspunkt i ett rättsfall från 2001, där Bernd Brandes samtyckt till att låta sig dödas och ätas, konstaterar Anderson att ”because Brandes is not considered to be rational, he is not considered a

subject. Implicitly Brandes is positioned as an 'animal', existing outside or marginalised from the body-politic" (Anderson 2010: 67f).

De personer som säljer människomjolk gör sig ätbara utan att för den sakens skull göra sig dödbara. Valet att sälja sin kroppsvätska förstås inte desto mindre som ett irrationellt beslut, och orsaken söks i ett samhälle som djurgör sina medborgare. Animaliseringen av personerna vävs därtill, i mina exempel, samman med att de kvinnogörs och framställs som mödrar, något som kan relateras till att mjolk, i likhet med ägg, förbinds med kvinnoblivande kroppar. Här vill jag återigen gå i samspråk med Adams, som menar att exploateringen av kvinnor och djur är intimt förbundna med varandra (Adams 2004, 2013: 112; se även Calvo 2008). Inkorporeringen av människomjolk blir enligt denna logik alltjämt till ett inkorporerande av exploaterbara andra, även om det i detta fall handlar om det andra könet (Beauvoir 2001). De kvinnogjorda kropparna görs på så sätt ätbara parallellt med att de animaliseras.

Laktofili och bröstmjölkshärvor

Den ätbarhet jag skriver om tidigare i texten befinner sig i ett mycket undanglidande gränsland där det konkreta drickandet av mjölken inte sällan omvandlas till eller sammanblandas med ett metaforiskt, sexuellt ätande av personernas kroppar. Detta framgår inte minst av medierna, som under 2014 rapporterar om splittringen av en "adult breastfeeding prostitution ring", en prostitutionshärva där människomän ska ha betalat stora summor för att få dia unga mödrar (Porter 2014; Roberts 2014). Tvåhundra personer befaras enligt medierna ha använt sig av "adult breastfeeding websites" innan uppdagandet:

Officers in some of China's biggest cities including Beijing, Hebei, Hubei, and Jiangxi broke up two prostitution rings offering to match men with their perfect "milk mamas". According to one 23-year-old mother, members on one site could pay 40,000 Yuan (£4,000) a month to access to a database of women offering a "pure" breastfeeding service, involving milk only. However, for an extra 10,000 Yuan (£1,000) customers could access another list of "impure" feeders, who offer sessions which also involve sex. (Pleasance 2014)

I artiklarna talas det om laktofili, mjölkfetischism och om vuxna (män) med "a baby fetish" (Weaver 2015). Texterna kopplas därutöver samman med illustrationer: en person i halvprofil som sitter utanför kamerans skärpedjup, hens högra bröst anslutet till en bröstpump och i förgrunden en nästan full nappflaska (Dasgupta 2013); ett fotografi av en långhårig människa, halvt bortvänd med bar överkropp; bilder av människor vars ansikten suddats ut, pixliggjorts

(Pleasance 2014). I en annan bild möts jag av ett rödupplyst fönster i natten, och texten som placerats jämte fotografiet berättar att det rör sig om Weifangs "red light zone" (Porter 2014). Huruvida människomjölken har någon koppling till prostitutionsdistriktet framgår inte av artikeln – men genom att texten och bilden sätts i förbindelse med varandra materialiseras begäret efter mänsklig mjölk som ett utslag av en dålig och skamfylld sexualitet: som laktofili. Detta för mig till Gayle Rubin som menar att distinktioner kontinuerligt upprättas mellan vad som anses vara god och dålig sexualitet (2007). Vuxna människor förmodas vilja ha (normativt) sex med andra samtyckande (med fördel olikbekönade och någorlunda jämgamla) människor. Vuxna människor som hyser sexuella begär till djur beläggs däremot med den stigmatiserande stämpeln zoofili och själva sexakten betecknas som tidelag. Att tvångsinseminera djur och frånta dem deras kalvar, för att därefter mjölka dem mot deras vilja, betraktas däremot inte som djurplågande. Och att som vuxen människa dricka djurs mjölk förstås inte i termer av laktofili eller bröstmjölksfetischism. Som jag har visat är förhållandet det motsatta när förtärandet av frivilligt given människomjölk förs på tal. Det hela förstås som kränkande mot den säljande parten, medan köparna, och det rika kinesiska samhället i stort, sägs behandla de lakterande personerna som djur (underförstått så som djur behandlas av människor). Härmed sätts det mänskligas gränser på spel. Om jag återigen går i samspråk med Gilles Deleuze och Félix Guattari (2015) så *deterritorialiseras* de mänskliga subjekten, men däremot *reterritorialiseras* de inte helt och fullt som djur, lika lite som deras mjölk reterritorialiseras som rimlig människoföda (Göransson 2017: 195). Kvar blir tvetydigheterna: läckande kroppar, läckande subjektsskap, en klubbighet som väcker äckel och avsky.

De upprörda känslorna förstärks som nämnts av att människomjölken i högre grad än komjolk kroppgörs och länkas samman med sexualitet. Detta framgår inte minst av språket, såtillvida att människomjölken återkommande benämns – och därmed materialiseras som – *bröstmjölk*, ibland även som *modersmjölk*. Den så kallade bröstmjölken åtskiljs i flera artiklar explicit från "vanlig mjölk" (Shum 2008; Snarud 2008; Stenquist 2011). Komjolk ansluts till tetra, mjölkglas, mjölkflaskor, varumärken och upplysningar om fetthalt, varpå djurens kroppar inklusive deras bröst görs till frånvarande referenser i mjölken. Det talas inte om spenmjölk utan kort och gott om mjölk. Anslutningen mellan den lakterande människan, bröstet och mjölken ter sig däremot som rigid. Människan förmås inte göras till en dold referens i mjölken; snarare materialiseras mjölken också när den frikopplats från sin källa som just bröstmjölk, det vill säga som mjölk-med-bröst. Följden blir att inmundigandet av den så kallade bröstmjölken förstås som ett samtidigt förtärande av människan och människobröstet.

Som jag skriver ovan framträder därmed födan i människan, skeenden som omgärdas av ambivalenser och potentiellt äckel.

Bröstmjölksglass och entreprenörsbröst

Kina är inte det enda landet där människomjolk kommodifieras. Efterfrågan på mänsklig mjölk är tvärtom stor, och i USA har den oreglerade internetförsäljningen av människomjolk eskalerat (Weaver 2015):

The online market caters primarily for mothers who are unable to breastfeed their babies, serving as a cheaper alternative to regulated milk banks, where the milk is always pasteurised. But consumers also include cancer patients who believe breast milk has health benefits and gym enthusiasts who believe breast milk is a natural superfood. A third group of adult consumers are fetishists "who like to be fed like a baby, either from source or from a bottle", according to Steele. She told the Guardian: "I reserve my judgment on these things. The focus for us is that people need to be making safer feeding choices." (Weaver 2015; se även Steele med flera 2015)

Människomjölken bildar flödesvägar som förbinder olika kroppar och sammanhang. Dessa förflyttningar genererar förskjutningar i hur mjölken marknadsförs, kommodifieras och materialiseras. Genom att framställa den egna mjölken som organisk, och den egna livsföringen som ekologisk eller vegansk, fogar till exempel somliga in sina kroppsvätskor i en mer vittomfattande retorik om ekologi, hållbarhet och hälsa. Personer som understryker sin hälsosamma livsstil, eller som kan visa upp "fat, chubby babies", kan enligt denna logik inbringa högre pengasummor för sin mjölk (Weaver 2015). Att framställa den egna mjölkalstrande kroppen som producerad av ekologiska eller vegetariska livsmedel görs alltså till ett fullt rimligt försäljningsargument, vilket passar som hand i handske med västerländska ideal om en hälsosam, individualistisk livsföring. Vi kan dessutom ha i åtanke att de personer som saluför sina mjölkproducerande kroppar som herbivora bidrar till att producera normer för köttätande, som föreskriver att människor inte dricker mjölk från köttätande djur. Detta till trots är det uppenbart att människor som säljer sin mjölk ruckar på arthierarkier som reglerar vem som bör äta vem.

Av avsnittets inledande citat framgår det att hälsoargument används för att stoppa den oreglerade försäljningen av människomjolk. Läkaren Sarah Steele säger sig inte döma någons drickande av mjölken men varnar samtidigt för att den kan bära på både bakterier och farliga smittor som hepatitis, syfilis och HIV (Steele med flera 2015). Om jag flyttar fokus till den reglerade handeln med män-

niskomjolk ser situationen annorlunda ut. I en artikel i *Dagens Nyheter* benämns till exempel mjölken ”det vita guldet”, och flera sjukhus sägs lida brist på kroppsvätskan, varför nyförlösta uppmanas till att donera mjölk, ämnad för behövande barn (Danielsson 2011). Artikeln illustreras av ett fotografi som i alla avseenden skiljer sig från de bilder jag beskrivit tidigare i artikeln. Här återfinns inga pixliga eller bortvända ansikten, och prostitutionsdistriktet kunde knappast te sig mer avlägsna. Min blick vilar på rad efter rad av likadana plastflaskor fyllda med ljusgul vätska och prydda av likadana etiketter: ”Pasteuriserad bröstmjolk. OMSKAKAS”, följt av ett nummer och upplysningar om bland annat fetthalt (Danielsson 2011). Uttrycket är kliniskt och bara prefixet ”bröst” antyder mjölkens forna koppling till en människogjord kropp. I övrigt ter sig mjölken avbröstad, medikaliserad och anonymiserad. Personerna som bidrar med mjölk benämns i artikeln som donatorer och läsaren får veta att dessa ska vara friska personer som varken röker, dricker alkohol eller använder mediciner. Det understryks också att personerna visserligen får tvåhundrafemtio kronor per donerad liter men att det ändå ytterst handlar om ideellt arbete (Danielsson 2011).

En annan artikel som relativiserar diskussionerna om laktofili och kinesiska ligor är ”Mum raising cash for Christmas by selling her breast milk”, där den egna erfarenheten av att sälja sin mjölk placeras i blickfånget (Hernando 2014). Inte heller i denna text talas det om exploaterande köpare av mjölken.

Platsmässigt har vi förflyttat oss från Kina till Storbritannien och intervjupersonen presenteras som Rebecca Hudson, en fyra barnsmamma som avbildas placerad framför en mäktigt dekorerad julgran och iklädd en knätäckande grafiskt mönstrad klänning, så ljusplåsterfärgad att den nästan smälter samman med Hudsons egen hudton. Om de personer som donerar sin mjölk till Sveriges neonatala avdelningar framställs som altruistiska så är tonen en annan när Hudsons agerande kommer på tal. Hudson fördöms inte, men likväl framställs handlingarna som anmärkningsvärda, vilket bland annat framgår av artikelns inledande formulering där läsaren får veta att: ”A mum-of-four has revealed she is paying for Christmas [...] by selling her breast milk.” Hudson säger om försäljningen av mjölken att ”if I can make money for my children, I don’t see the harm”. Att Hudson hävdas *avslöja* sin försäljning implicerar att det finns något att avslöja till att börja med (ett avslöjande av att någon donerar blod eller betraktar sig som heterosexuell är så att säga vanligen inte ett slagkraftigt avslöjande), och när Hudson betonar att försäljningen *inte gör någon skada* tolkar jag det som ett mottal riktat mot kritiska röster som säger att mänskliga kroppsvätskor inte bör kommodifieras och göras ätbara (se exempelvis Steele med flera 2015). En annan fråga som behandlas i artikeln, handlar om vilka kroppar mjölken inkorporeras i. Hudson säger att hen inte diskriminerar någon kund, oavsett om det handlar om kroppsbyggare, ”food enthusiasts who cook with it” eller personer som använder

mjölken ”for sexual thrills” (Hernando 2014). Härmed förbinds försäljningen av människomjolk med en internetbaserad förmedling av sexuella tjänster. Att Hudsons mjölkaffärer förstås som potentiellt problematiska framgår också av att artikeln avslutas med en stor grafisk rektangel där läsarna uppmanas att tycka till i frågan om huruvida det är ”clever” eller ”creepy” att sälja sin bröstmjolk.

När artikeln om Hudson publiceras har några år hunnit förflyta sedan februari 2011, då den Londonbaserade glassbaren The IceCreamists började saluföra glass tillverkad av människomjolk. Lanseringen av den så kallade Baby Gaga-glassen rönt internationell medial uppmärksamhet, men också här saknas den typ av bilder (av pixliga eller bortvända ansikten) som illustrerar artiklarna om Kina. I artikeln ”One from the chest freezer: Restaurant sells breast milk ice cream” (2013) möts läsaren av fem fotografier. Den första bilden föreställer en servitris i en vit, glittrande och karnevalisk mask som täcker ögonen. Servitrisens långa och mycket blonda hår förbinds med en mycket barhudad överkropp där bröstet förlängs av den vita klänningens strutformade bröstparti, också detta accentuerat av skimrande detaljer. Servitrisen halvligger på en rosa soffa, hens rödnaglade fingrar är anslutna till en nappflaska vars vita vätska rinner ner i ett cocktailglas fyllt med glass. På nästföljande bild står anrättningen i fokus och i bakgrunden syns en silverbricka som bland annat rymmer en nästan halvfull nappflaska och två kex. Därefter återkommer servitrisen, nu sittande i den rosa sof-

fan jämte glassbarens 44-åriga ägare Matt O’Connor. O’Connors utväxta blekta hår står på ända och en svart dödskal-leprydd tröja skymtar under hans grafiskt mönstrade kavaj i violett, rosa och vitt. Artikeltexten kopplas också samman med ett halvkroppsporträtt av mjölkdonatorn Victoria Hiley, 25 år. Hileys subtilt sminkade och glasögonprydda ansikte ler stelt, och det raka, cendréfärgade håret är utsläppt över en långärmad plommonfärgad tröja. Framför Hiley står en bröstpump, och hens vänsterhand är sammankopplad med en mjölkfylld nappflaska (”One from the chest freezer: Restaurant sells breast milk ice cream” 2013). Bildsekvensen avslutas med ännu en bild av servitrisen, alltså förbunden med samma soffa och samma bord, samma kex och nappflaska. Men nu vispar personen i ett rostfritt kärl och häller ur en stor rostfri behållare; det ryker och tankarna går till brygder, elixir och häxkonster. Som betraktare förstår jag att det inte är någon vanlig glass som tillreds och som sedermera serveras i martiniglas, av en lättklädd servitris med dolt ansikte, strutformade bröst och mycket röda naglar. Är detta Londons svar på en perfekt *milk mama*?

Glassen blev en globalt omskriven succé. Den första omgången av Baby Gaga sålde snabbt slut, trots priset om fjorton brittiska pund. Glassen kom emellertid, inom några få dagar, att beslagtas av myndigheterna sedan privatpersoner slagit larm. Brian Conell från Westminster City Council förklarar beslaget med att det är deras plikt som makthavare att skydda konsumenternas hälsa (”Breast milk ice

cream banned from London shop” 2011). Farhågorna om att mjölken skulle vara farlig slås dock (med rätta, eftersom glassen efter tester visade sig vara fullständigt

Den första omgången av Baby Gaga sålde snabbt slut, trots priset om fjorton brittiska pund.

ofarlig) tillbaka av O’Connor som i en film från *The Telegraph* säger att glassbaren följer samma strikta säkerhetsföreskrifter som gäller vid såväl blod- som mjölkdonationer (“Breast milk ice cream banned from London shop” 2011). O’Connors röst förs i filmen samman med bildsekvenser där filmkameran sveper över glassbarens skyltfönster, där två A4-ark deklamerar att Baby Gaga-glassen är slutsåld. I filmen argumenterar O’Connor för att mjölken är fullständigt naturlig och att “[s]ome people will hear about it and go yuck – but actually it’s pure organic, free-range and totally natural”. Samtidigt reserverar sig O’Connor för att glassen inte i egentlig mening är eko-certifierad (“Breast milk ice cream goes on sale in Covent Garden” 2011). Utsagor om naturlighet enrolleras med andra ord i retoriken, men i än högre grad kopplas mjölken samman med en retorik om motstånd: en vilja att utmana etablerade föreställningar om vad som är föda, vilka ingredienser som bör användas och var ingredienserna förväntas komma ifrån (“Breast milk ice cream banned from London shop” 2011). Denna normbrytande

föresats materialiseras bland annat genom att människoglassen förs samman med ett martiniglas, liksom med en nappflaska avsedd för barnmat. Ifrågasättandet griper också in i språket såtillvida att glassen benämns Baby Gaga, vilket väcker associationer både till barn, till barns förspråkliga ”gagande” – och till den namnliska popartist som sedermera stämde glassbaren för att ha salufört en ”nausea-inducing product” (Bowcott 2011). Det sistnämnda är inte minst intressant då samma artist väckt uppseende genom att bära en klänning gjord av kött.

Stabilisering

Rhizomet vecklar ut sig, men jag ska tillfälligtvis sakta ner, dröja kvar och bena ut några röda trådar. I rapporterna om Kina framställs de lakterande mödrarna som offer för rika män, ligor, banditer och samhället i stort, medan Hudson snarare konstrueras som handlingskraftig, om än potentiellt ”creepy”. Detta pekar på att kvinnogjorda människorsandel riskerar att ifrågasättas om de använder sina reproduktiva förmågor (eller sin sexualitet) för att tjäna pengar på mansgjorda personers begär efter bröstmjolk (som fetisch eller som näringskälla). Helt annorlunda förhåller det sig med de personer som donerar sin mjolk till Sveriges mjölkbanker. Även om de nyförlösta föräldrarna får pengar för sin överflödiga mjolk förstås det hela som ideellt arbete, och summan de får sägs inte på långa vägar täcka den arbetsinsats som krävs för att pumpa ut mjölken. Förlossningsavdelningarna (och därmed det svenska samhället) anses inte

heller exploatera de nyförlösta som ombeds donera sin mjölk.

För att förstå skillnaderna i hur försäljningen av mänsklig mjölk utmålas behöver vi följa förbindelserna. När den utpumpade mjölken ansluts till sjukhus, donationer, mjölkbanker och behövande barn produceras givaren som en välgörare, någon som agerar för allmänhetens, barnens och samhällets bästa. Avyttrandet av mjölk konstrueras i denna kontext som ett givande eller donerande snarare än som ett säljande. Att arbetet framställs som ideellt är betydelsebärande. Människor som osjälvviskt ger av sina kroppar i syfte att hjälpa andra röner vanligtvis uppskattning, och här kan vi även ha blodgivning, sperma- och äggdonationer liksom altruistiskt surrogatmödraskap i åtanke (det sistnämnda är betydligt mindre kontroversiellt än surrogatmödraskap där någon får betalt för att bära barnet). Hudson gör däremot ingen hemlighet av sin vilja att tjäna pengar på sin ymniga mjölkproduktion. Genom att mjölken ansluts till julfirande, konsumtion, pengar, onlineförsäljning och okända privatpersoner (vilka med datorskärmen som sköld köper människomjölk för sexuellt bruk eller som näringstillskott) framställs försäljningen som moraliskt tvivelaktig. Denna förståelse förstärks av de implicita länkarna till arbetarklass: Hudson säljer nämligen sin kroppsvätska för att betala för barnens julfirande, hen säljer därtill mjölk för så stora summor som tretusen pund, vilket indikerar en eventuell onödig lyxkonsumtion ämnad för de eventuellt onödigt många barnen. Paradoxalt nog mildras dock fördömandet

av att Hudson säger sig sälja sin mjölk just för barnens skull, för att tjäna pengar till sina barn och för att ge dem en riktig jul.

I exemplet med den brittiska glassbaren, slutligen, mildras de fördömande och moraliserande utsagorna radikalt. Människomjölken kopplas här samman med den urbana västerländska metropolen London; den förbinds med något så ofarliggjort som glass och kakor och den förbinds med ett kafé snarare än med diskret onlineförsäljning eller prostitutionsdistrikt. Glassbarens ägare betonar därtill att de som köpt glassen framförallt varit kvinnor och mödrar: personer som velat smaka av ren nyfikenhet, men också personer som själva velat bidra med mjölk till projektet ("Breast milk ice cream banned from London shop" 2011). Människomjölken ansluts också i detta fall till en namngiven donator, Victoria Hiley. Hiley skildras dock som en progressiv amningsförespråkare – inga länkar dras till vare sig kommersiella intressen eller exploatering, utan snarare framställs Hiley och de andra inblandade som fritänkande och rebelliska entreprenörer. De som står bakom glassen lyckas alltså med konststycket att anspela både på sex och på barn i sin marknadsföring, utan att det hela länkas till vare sig laktofilii, barnfetischer eller dålig sexualitet i allmänhet. Detta möjliggörs bland annat av att den lättklädda, maskförsedda och strutbröstade servitris som figurerar i bilderna åtskiljs från de personer som (med Hiley som frontperson) donerat mjölken, något som innebär att kommersiella mellanled skapas mellan de mjölkdonerande kropparna och

de personer som tillreder och säljer människomjölkglassen. På så sätt hålls den sexualiserade bröststadhet som framträder i bilderna av servitrisen åtskild från den moderliga, lakterande och ammande, respektabla bröststadhet som återfinns hos de altruistiska mjölkdonatorerna, vilka alla ges ett ansikte: Hileys. Sexualitet separeras från moderskap; modersbröst från sexualiserade bröst. Avslutningsvis legitimeras anslutningarna mellan sexualitet och människomjolk också av att rhizomet inbegriper andra kopplingar: till västerländsk urbanitet, kafékultur, brittiskhet, kvinnor-som-konsumenter, entreprenörskap, motstånd, ifrågasättande och rebelliskhet; till punk snarare än till porr, prostitution, ljusskygga ligor och nyrika människomän.

Mänsklig komjolk

Efter denna inbromsning återvänder jag än en gång till Kina. Under det tidiga 2000-talet började nämligen kinesiska forskare undersöka möjligheterna att framställa mänsklig mjölk genom att genmanipulera kor. Upprinnelsen till interventionerna bör sökas i det sena 1900-talet, då människors efterfrågan på komjolk steg parallellt med att många som drack mjölken drabbades av magont. I samband med detta började forskare att undersöka om komjolk kunde anpassas till känsliga människomagar. Lösningen söktes i att – genom kloningsteknologi – spetsa DNA från mjölkkor med mänskliga gener, vilket resulterade i genmodifierade embryon som inplanterades i kropparna på så kallade "surrogatkor" (Gray 2011). Forskaren Li Ning berättar i en intervju att korna – i

och med att de utrustats med mänskliga gener – producerar mjölk som innehåller de tre olika mjölkproteinerna laktoalbumin, laktoferrin och lysozym, varav de två sistnämnda "är bakteriedödande ämnen som förekommer i högre halter i bröstmjolk än i komjolk" (Shum 2008). Enligt Ning kan mjölken därutöver öka intelligensen hos de mänskliga konsumenterna (Shum 2008).

Tidningen *Forskning & Framsteg* presenterar en artikel med rubriken "Korna som ger bröstmjolk" (Snaprud 2008), och *Aftonbladet* konstaterar i artikeln "Får det lov att vara ett glas bröstmjolk? Snart kan kossan dia människor" att "kinesiska forskare efter tre och ett halvt års experimenterande avlat fram kon som ger mänsklig modersmjolk" (Shum 2008). Med dessa formuleringar låter artikelförfattarna förstå att kor i vanliga fall inte ger vare sig bröst- eller modersmjolk, utan snarare lättmjolk eller gammaldags mjölk. Efter det att deras kroppar genmanipulerats förhåller det sig däremot annorlunda: korna sägs med ens ge *bröstmjolk*, rentav "mänsklig modersmjolk" (däremot inte människomjolk eller människoberikad mjölk). Detta till trots lyser kornas egna avkommor med sin frånvaro. De bröst som materialiseras i mjölken är inte korsbröst, lika lite är det moderskap som materialiseras i mjölken ett ko-moderskap förbundet med kornas kalv-avkommor. Den modersmjolk som flödar ut ur kornas kroppar riktas inte mot kalvar, utan mot en mjölk törstande mänsklighet som inte längre sägs dricka mjölken utan *dia*. Kon blir till mänsklighetens närande mor: som

ger bröstmjölk utan att vara bröstad, som ger modersmjölk utan att vara mor; som diar människor direkt från dricksglasen. För att uttrycka det annorlunda investerar artikelförfattarna i en rad språkliga distinktioner där det mänskliga gränser ömsom tycks lösas upp och ömsom förstärkas: kor som diar människor, mänsklig modersmjölk i kojuver, får det lov att vara ett glas bröstmjölk?

Forskning & Framstegs utsända uttrycker äckel: ”Det låter skumt. Och det vänder sig i magen vid tanken på att kossans mjölk är biologiskt förändrad för att likna mänsklig bröstmjölk.” (Snarud 2008) Artikelförfattaren framhåller också att ”människans mixtrande med naturen” skiljer sig åt i olika delar av världen, och detta kan vara en av förklaringarna till de upprörda känslorna. Kornas kroppar framstår med ens som *cyborgkroppar*; som hybridvarelser där organisk materia flätats samman med teknologi; ett slags sammansättningar av maskinmateria och organisk materia, natur och kultur (Haraway 2008: 187). Härmed aktualiseras en fientlighet mot föda som anses vara manipulerad och onaturlig (Jönsson 2005, 2013: 137). Men sådana föreställningar om naturlighet kontra artificialitet förklarar inte till fullo det äckel som aktualiseras när ämnet kommer på tal. Här menar jag att den fysiska känslan av äckel i högre grad frammanas av att de mänskliga generna läcker in i cyborgkornas kroppar och kroppsvätskor. Det är också detta insipprande som gör att mjölken transformeras från helt vanlig mjölk till bröstmjölk. Det handlar om en upplösning av artgränser och om kor som

på en rent genetisk nivå samskapas med människor. Kött- eller mjölkgjorda kor tycks annorlunda uttryckt kunna inkorporeras i mänskliga kroppar, men människor bör inte inkorporeras i kor, bli till med kors kött. Den inkorporerade bör som nämnts, och i enlighet med rådande arthierarkier, befinna sig lägre ner i hierarkin än den inkorporerande, och framförallt bör inte det mänskliga gränser ruckas.

Mot denna bakgrund kan det te sig förbryllande att forskare lagt stor energi på att framställa denna mjölk. Frågan som pockar på svar handlar om varför det är viktigt för laktoskänsliga människor att kunna dricka mjölk från kor. Här vill jag gå i samtal med Håkan Jönsson, som menar att mjölk, särskilt i de nordiska länderna, gjorts till en viktig del av välfärdssamhällets framväxt. Mjölk tycks ha ingjutit löften om modernitet och framsteg: ”The national governments saw milk as an important part of making the population stronger and healthier and creating a new national identity.” (Jönsson 2013: 130; se även Habel 2013) Med ny teknik skapades en ny typ av mjölk. Men det som förädlades var inte bara mjölken som sådan; snarare menades vätskan förädla de drickande människorna, de friska och starka ”A-människor” som – med mjölken som bränsle – skulle bygga en bättre framtid (Jönsson 2005). Kors mjölk har med andra ord använts för att utmåla Nordeuropa som en särdeles hälsosam och högutvecklad plats. Här kan vi dröja vid att utmålandet inte är vilket kolorerande som helst, utan ett vitmålande, kanske också ett vittvättande. Den vita

färgen kopplas samman med en rad föreställningar: om renhet, ordning, hygien och utveckling. Eller med Jönssons ord: "Products like white rice, white sugar, white plastic bags, and white tiles have all been associated, like milk, with development and progress." (Jönsson 2013: 130) Tilläggas kan också att majoriteten av världens mjölkdrickare förkroppsligar vithet, helt enkelt eftersom en stor del av befolkningen utanför Nordeuropa och Nordamerika är laktosintoleranta. Det mycket vita mjölkrhizomet trasslar sig här vidare, sidledes och utåt, till en punkt där det klibbas samman med argument om "the superiority of the white race" (Jönsson 2013: 130). Under 1920-talet, till exempel, fastställde en välkänd näringsexpert att de folkslag som är exceptionellt framstående inom sina områden – vetenskap, litteratur, konst etcetera – förenas av sitt stora mjölkintag (Jönsson 2013: 130). Amerikanska nutritionister har å sin sida, under mer än ett århundrade, framställt komjölk som något naturligt och outhärligt, rentav som ett komplett födoämne (Dupuis 2002: 3). Melanie Dupuis skriver i *Nature's Perfect Food* att: "Intrinsic to the rise of milk as the 'perfect food' is the idea of perfection itself. Ideas about perfection provide a key to understanding modern society." (Dupuis 2002: 4)

Med detta sagt är det inte förvånande att mjölkdrickande kan göras attraktivt i länder där laktosintoleransen är hög. Mjölk materialiserar en rad förment eftersträvnsvärda kvaliteter: rationalitet, modernitet, framtidstro, styrka, tillväxt och vithet. Genom att förändra

kornas gensammansättning tycks det följdenligt bli möjligt att införliva dessa kvaliteter både i de egna kropparna och i det egna samhället. Forskaren bakom den genförändrade mjölken understryker, som nämnts, att människor som dricker mjölken kommer att uppvisa högre intelligens. Biotekniken liknas rentav vid "en revolution jämförbar med den industriella" (Shum 2008). Här blir det än en gång tydligt att teknikoptimism, framtidstro och hopp om höjd levnadsstandard vävs samman med den vita mjölken. Mjölkflödena tycks bära med sig hopp om något annat, kanske ett nytt samhälle, men också nya intelligentare människor.

Avslutning

Jag har i artikeln diskuterat de ambivalenser som knyts till skeenden där människokroppar materialiseras som matiga och potentiellt ätbara. Flöden av kroppsvätskor överskrider på ett uppenbart sätt de annars förgivettagna gränserna mellan kroppar. Detta gäller också för kors mjölk. Här kan vi påminna oss om att komjölkens präglas av en dubbelhet där den å ena sidan är en världslig, massproducerad vara som rutinmässigt och utan närmare reflektion konsumeras av miljontals människor – och å andra sidan är intimt förbunden med koighet och med det specifika djurets kroppsliga processer (Nimmo 2011: 57). Djuren flödar in i människorna, och detta gäller inte bara för djurens mjölkiga flöden utan också för de muskliga köttflöden som inkorporeras i och blir delar av mänskliga kroppar. Koigheten, fågligheten, grisigheten, fiskigheten flödar från haven, dam-

marna och stallarna – till fabrikena, livsmedelsbutikernas hyllor, stekpannorna, långpannorna, tallrikarna. Vi är alla, nästan alla av oss, inbegripna i dessa fågliga, koande, fiskande, grisande strömmar. Men så uppstår moment där flödena inbegriper människogjorda kroppar, varvid människodjuren framträder som matiga. Människoflödena genererar i översvämmande hög grad äckel, kanske för att de befaras vara av det okontrollerbara slaget: vem är det egentligen som flödar in i de människokroppar som dricker människomjölken, äter människomjölkglassen, dricker den komjolk som genmanipulerats till mänsklig form? Kanske är det klassmässiga, sexuellt tvivelaktiga eller smittsamma andra. Mer än något annat väcker dock människoflödena äckel till följd av att de riktar vårt fokus mot maten i människan. I sådana processer transformeras den ättna från en ätbar Annan till en äten Samma. Det hela för tankarna till kannibalism, men i materialet sker stundom en animalisering av de ättna Samma, som därmed ånyo görs till ättna Andra. I sådana skeenden vävs kvinno- och djurblivanden samman. Därefter förtärs kropparna: av de människodjur som blir-män genom att enrollera sig i ett karnistiskt ätande av lager på lager av ätbara Andra.

Referenser

- Adams, Carol J (2004) *The pornography of meat*. London: The Continuum International Publishing Group.
- Adams, Carol J (2010) The war on compassion. *Antennae* 14: 5–9.
- Adams, Carol J (2013/1990) *The sexual politics of meat*. New York och London: Bloomsbury Academic.
- Ahmed, Sara (2004) *The cultural politics of emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Anderson, Nicole (2010) The "ethics" of consensual cannibalism: deconstructing the human-animal dichotomy. *Antennae* 14: 65–74.
- Barad, Karen (2007) *Meeting the universe halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham och London: Duke University Press.
- Barad, Karen (2008) Posthumanist performativity: toward an understanding of how matter comes to matter. Alaimo, Stacy och Heckman, Susan (red) *Material feminisms*. Bloomington: Indiana University Press.
- Beauvoir, Simone de (2001/1949) *Det andra könet*. Stockholm: PAN Pocket från Norstedts Förlag.
- Birke, Lynda, Bryld, Mette, Lykke, Nina (2004) Animal performances: an exploration of intersections between feminist science studies and studies of human/animal relationships. *Feminist Theory* 5(2): 167–183.
- Birke, Lynda (2009) Interwoven lives: understanding human/animal connections. Holmberg, Tora (red) *Investigating human/animal relations in science, culture and work*. Uppsala: Skrifter från Centrum för genusvetenskap.
- Bowcott, Owen (2011). Lady Gaga takes on Baby Gaga in breast milk ice-cream battle. *The Guardian* 4 mars 2011. <http://www.theguardian.com/music/2011/mar/04/lady-gaga-baby-ice-cream> [3 februari 2016].
- Breast milk ice cream banned from London shop (2011) *The Telegraph* 1 mars 2011. <http://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/howaboutt-hat/8356099/Breast-milk-ice-cream-banned-from-London-shop.html> [3 februari 2016].
- Breast milk ice cream goes on sale in Covent Garden (2011) *BBC News* 24 februari 2011. <http://www.bbc.com/news/uk-england-london-12569011> [2 februari 2016].
- Calvo, Erika (2008) "Most farmers prefer blondes": the dynamics of anthroparchy in animals' becoming meat. *Journal for Critical Animal Studies* 6(1): 32–45.
- China: Wealthy "drink human breast milk" (2013) *BBC News* 3 mars 2013. <http://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-23161765> [2 februari 2016].
- Colebrook, Claire (2010) *Gilles Deleuze: en introduktion*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Danielsson, Jennie (2011) Ständig jakt på donerad bröstmjölk. *Dagens Nyheter* 17 juli 2011. <http://www.dn.se/nyheter/vetenskap/standig-jakt-pa-donerad-brostmjolk/> [3 februari 2016].
- Dasgupta, Saibal (2013) Breast milk drinking by rich adults provokes outrage in China. *The Times of India* 7 juli 2013. <http://timesofindia.indiatimes.com/world/china/Breast-milk-drinking-by-rich-adults-provokes-outrage-in-China/articleshow/20950290.cms> [3 februari 2016].
- Deleuze, Gilles och Guattari, Félix (2015/1980) *Tusen platåer: kapitalism och schizofreni*. Hägersten: Tankekraft Förlag.
- Derrida, Jacques (1991) "Eating well", or the calculation of the subject: an interview with Jacques Derrida. Cadava, Eduardo, Connor, Peter och Nancy, Jean-Luc (red) *Who comes after the subject?* London och New York: Routledge.

- Derrida, Jacques (2008) *The animal that therefore I am*. New York: Fordham University Press.
- Dupuis, Melanie (2002) *Nature's perfect food: how milk became America's drink*. New York: New York University Press.
- Emel, Jody och Wolch, Jennifer (1998) Witnessing the animal moment. Emel, Jody och Wolch, Jennifer (red) *Animal geographies: place, politics, and identity in the nature-culture borderlands*. London och New York: Verso.
- Gray, Richard (2011) Genetically modified cows produce "human" milk. *The Telegraph* 11 april 2011. <http://www.telegraph.co.uk/news/earth/agriculture/geneticmodification/8423536/Genetically-modified-cows-produce-human-milk.html> [3 februari 2016].
- Gålmark, Lisa (2005) *Skönheter och odjur: en feministisk kritik av djur-människa-relationen*. Stockholm och Göteborg: Makadam förlag.
- Göransson [numera Zethson], Michell (2017) *Åtbara Andra*. Stockholm och Göteborg: Makadam förlag.
- Habel, Ylva (2013) Mjolkpropagandans buss erövrar Sverige. Gustafsson Reinius, Lotten och Jülich, Solveig (red) *Bussen är budskapet: perspektiv på mobilitet, materialitet och modernitet*. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- Haraway, Donna (2008) *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Hernando, Harriet (2014) Mum raising cash for Christmas by selling her breast milk. *Mirror Online* 4 december 2014. <http://www.mirror.co.uk/news/real-life-stories/mum-raising-cash-christmas-selling-4749142> [3 februari 2016].
- Hyltén-Cavallius, Sverker (2011) Internet och fältarbete. Kajser, Lars och Öhlander, Magnus (red) *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Joy, Melanie (2010) *Why we love dogs, eat pigs and wear cows: an introduction to carnism*. Newburyport: Conari Press. (Finns även översatt till svenska på Karneval förlag från 2014: *Varför vi älskar hundar, äter grisar och klär oss i kor: en introduktion till karnismen*.)
- Jönsson, Håkan (2005) *Mjolk: en kulturanalys av mejeridiskens nya ekonomi*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Jönsson, Håkan (2013) Wholesome milk. Rytönen, Paulina, Luis Garcia Hernandez, Arturo och Jönsson, Ulf (red) *From local champions to global players: essays on the history of the dairy sector*. Stockholms universitet: Acta.
- Linné, Tobias och Pedersen, Helena (2016) With care for cows and love for milk: affect and performance in dairy industry marketing strategies. Potts, Annie (red) *Meat culture*. Leiden: Brill Academic Publishers.
- L'orange Furst, Elisabeth (1997) Den äckliga maten. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 18(1): 39-54.
- McCance, Dawne (2013) *Critical animal studies: an introduction*. New York: SUNY Press.
- Nimmo, Richie (2011) Bovine mobilities and vital movements: flows of milk, mediation and animal agency. Bull, Jacob (red) *Animal movements - moving animals: essays on direction, velocity and agency in humanimal encounters*. Uppsala: Skrifter från Centrum för genusvetenskap.
- One from the chest freezer: restaurant sells breast milk ice cream (2013) *Daily Mail Online* 15 maj 2013. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1360225/Shop-sells-breast-milk-ice-cream-London-restaurant-Icecreamists-Baby-Gaga.html> [3 februari 2016].
- Philo, Chris och Wilbert, Chris (red) (2005) *Animal spaces, beastly places: new geographies of human-animal relations*. London och New York: Routledge.

- Pleasance, Chris (2014) Chinese police arrest 15 after discovery of adult breastfeeding websites which match customer with young mothers. *Daily Mail Online* 30 december 2014. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2891257/Chinese-police-arrest-15-discovery-adult-breastfeeding-websites-match-customers-young-mothers.html> [3 februari 2016].
- Porter, Tom (2014) Chinese police break up adult breastfeeding prostitution ring. *International Business Times* 29 december 2014. <http://www.ibtimes.co.uk/chinese-police-break-adult-breastfeeding-prostitution-ring-1481180> [3 februari 2016].
- Potts, Annie 2010. The politics of Carol J. Adams. *Antennae*. 14:10-24
- Roberts, Gareth (2014) Breastfeeding prostitution ring raided by police in China where men "pay to suckle young mums". *Mirror Online*, 31 december 2014. <http://www.mirror.co.uk/news/weird-news/breastfeeding-prostitution-ring-raided-police-4897565> [3 februari 2016].
- Rubin, Gayle (2007) Thinking sex: notes for a radical theory of the politics of sexuality. Abelove, Henry, Aina Barale, Michèle och Halperin, David M (red) *The lesbian and gay studies reader*. New York: Routledge.
- Shum, Anita (2008) Får det lov att vara ett glas bröstmjök? Snart kan kossan dia människor. *Aftonbladet*, 21 oktober 2008. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article11543398.ab> [25 juni 2015].
- Sköld, Johan (2013) Jessica: Äckligaste jag varit med om. *Expressen* 15 november. <http://www.expressen.se/gt/jessica-ackligaste-jag-har- varit-med-om>. [20 september 2016].
- Snaprud, Per (2008) Korna som ger bröstmjök. *Forskning & Framsteg* 1 juli 2008. <http://fof.se/tidning/2008/5/kossorna-som-ger-brostmjolk> [3 februari 2016].
- Stanley, Tim (2013) China's new fad: adults drinking breast milk, fresh from the source - this is capitalism gone mad. *The Telegraph Opinion* 4 juli 2013. <http://blogs.telegraph.co.uk/news/timstanley/100224845/chinas-new-fad-adults-drinking-breast-milk-fresh-from-the-source-this-is-capitalism-gone-mad/> [3 februari 2016].
- Steele, Sarah, Foell, Jens, Martyn, Jeanine, Freitag, Andreas (2015) More than a lucrative liquid: the risk for adult consumers of human breast milk bought from the online market. *Journal of the Royal Society of Medicine* 108(6): 208-209.
- Stenquist, Victor (2011) Kossorna ska ge "mänsklig" mjök. *Aftonbladet* 3 april 2011. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article12825884.ab> [2 februari 2016].
- Weaver, Matthew (2015) Buying human breast milk online poses serious health risk, say experts. *The Guardian* 24 mars 2015. <http://www.the-guardian.com/lifeandstyle/2015/mar/24/buying-human-breast-milk-online-health-risk> [3 februari 2016].
- Wolfe, Cary (2003) *Animal rites: American culture, the discourse of species, and posthumanist theory*. Chicago och London: The University of Chicago Press.

Nyckelord

Kritiska djurstudier, posthumanism, rhizom, kroppslighet, karnism, mjök

Michell Zethson

Institutionen för konsthantverk

Konstfack

Box 3601

126 27 Stockholm

E-post: michell.zethson@konstfack.se